

Dr. fra JURE RADIĆ
(1920—1990)

In memoriam

Iznenadna smrt prekinula je 70-godišnji plodni životni tijek dr. fra Jure Radića, našeg velikog teologa i prirodoznanstvenika. Fra Jurin finisterrae — kraj ovozemnog života — zbio se 25. srpnja 1990. na blagdan njegova životnog zaštitnika sv. Jakova, čiji je grob na rtu Finisterrae.

Vijest o njegovoj smrti odjeknula je u cijeloj javnosti i okupila pri posljednjem oproštaju brojnu subraću, crkvene uglednike, predstavnike kulturnog, političkog i javnog života, znanstvene suradnike, prijatelje, učenike, mještane i brojne poštovaoce iz drugih krajeva domovine i inozemstva.

Fra Jure je raznoliko poznat, kao svećenik, humanist, učitelj, pedagog, ekumenist, poliglot, liturgičar, ekolog, malakolog, botaničar, planinar, astronom, filatelist, što nam tek daje nazreti veličinu jednog snažnog duha pronicavog uma i svestrano ostvarenog čovjeka.

Dr. fra Jure Radić rođen je 28. studenoga 1920. u Baškoj Vodi, na susretištu vrletnog Biokova i mora, od oca pomorca koji je stradao na brodu »Daksa« u Biskaju kod rta Finisterrae.

Osnovnu školu završio je u rodnome mjestu, a u Sinju klasičnu gimnaziju gdje je godine 1940. maturirao. Već u gimnazijskim danima zapazena je njegova izuzetna stvaralačka darovitost. Bio je pokretač i nekoliko godina glavni urednik đačkog lista »Zabava«. Također se isticao u zvjezdanznanstvu i prvim prevodilačkim radovima. U međuvremenu je ušao u Franjevački red. Godinu novicijata proveo je na Visovcu. Nakon četiri semestra filozofije završio je Franjevačku visoku bogosloviju u Makarskoj. Doktorirao je 1957. na Teološkom fakultetu u Zagrebu.

Od šk. god. 1945/46. sve do smrti djeluje u odgojno-školskim zavodima kao odgojitelj, nastavnik i profesor s dugim (90-semestralnim) profesorskim stažom. Njegova svestrana informiranost i temeljiti rad učinili su ga sposobnim za predavanje raznih predmeta. Tako je na Franjevačkoj gimnaziji od 1945. do 1956. predavao grčki, latinski, matematiku i prirodopis, a od 1956. na Franjevačkoj bogosloviji logiku, kozmologiju, teologiju Starog zavjeta, istočno bogoslovlje, liturgiju i crkvenu glazbu. Posljednjih nekoliko godina predavao je kozmogoniju s osnovama sa-

kralne ekologije za koji je predmet namjeravao napisati i udžbenik koji bi zasigurno bio prihvatljiv ljudima teološke i prirodoznanstvene spoznaje. Kroz nekoliko mandata uzastopno je bio rektor na spomenutoj Bogosloviji kroz 14 godina, što u koncilskom i postkoncilskom vremenu intenzivnih promjena nije bilo lako.

Posebno se istakao kao pokretač liturgijske obnove u Hrvatskoj a sudjelovao je i na II. vatikanskom saboru i generalnom kapitulu Fra-njevačkog reda.

Bio je vrlo sposoban u dinstinkcijama najkompliciranijih problema, ali nije pravio granice među ljudima, ni po tome tko su, ni odakle su, ni što imaju, ni što znaju. Fra Jure je međusobno povezivao ljude različitih zvanja, vjerskih i ideoloških uvjerenja, te stvarao zdravu atmosferu za zblizavanje ljudi za razgovor o svim mogućim pitanjima. Za dijalog je naglašavao samo jedan jedini uvjet, a to je »da ono što se govori bude onako istinito kako se govori«. Velikom čovjekoljubivošću vjerovao je ljudima i često je znao ponavljati: »Svaki čovjek ima toliko dobra u sebi«, te »Tražimo ono što je dobro, a ne slabo, ono u čemu se možemo složiti«. I zaista je tako živio i činio, te su ga svi podjednako smatrali svojim.

Prirodoslovna istraživanja i popularizacija znanosti

Prvi poticaj u tom pogledu dobio je već u gimnaziji od svojih vrsnih profesora. Njima i svima s kojima je kasnije vjerno surađivao izražava zahvalnost citirajući često riječi s groba Isaka Newtona: »Ako sam nešto učinio u životu, to je zato jer sam se popeo na ramena divova«. Mnoge je divove naše znanosti tako poimenice spominjao.

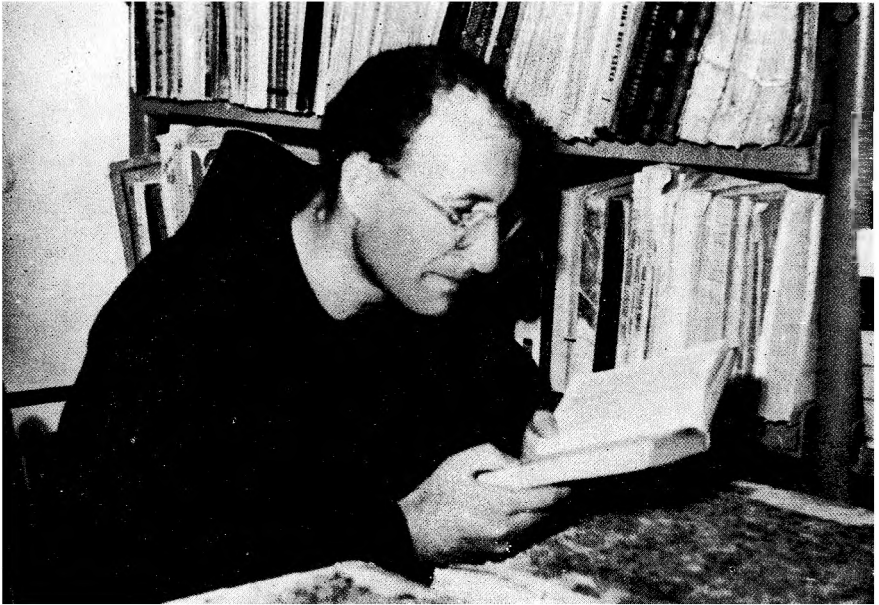
Kroz više od četiri desetljeća na posebne je načine kontaktirao i surađivao s brojnim prirodoslovnim ustanovama. To su gotovo svi prirodoslovni (ili pod drugim sličnim nazivima) fakulteti, botanički vrtovi i prirodoslovni muzeji te srodne ustanove kao Geofizički zavod Hrvatske i Hidrometeorološki zavod Hrvatske. Znajući koliko je značajno poznavanje klimatskih podataka za raznovrsna znanstvena i gospodarska pitanja, njegovim je zalaganjem i suradnjom s Hidrometeorološkim zavodom Hrvatske i SO Makarska, otvorena nova metereološka stanica u Makarskoj, a nadamo se da će ponovo proraditi i stanica na sv. Juri (1762 m), najvišem vrhu uz istočnu obalu Jadrana, za koju se puno zauzimao.

U pojedinim je slučajevima pribavljao prirodoznanstvene uzorke i podatke, određivao i sistematizirao uzorke istraživačima kod pisanja znanstvenih radova, kao i studentima kod izrade diplomskih, magistarskih i doktorskih disertacija. Sudjelovao je kod sistematizacije i determinacije te revizije rodova i vrsta mekušaca malakoloških zbirki u prirodoslovnim muzejima, te je npr. izvršio reviziju dijela malakološke zbirke Prirodoslovnog muzeja u Rijeci.

Kao vrsnom poliglotu, poznavao je klasičnih i svih evropskih jezika, obraćali su se ljudi s različitim životnim problemima kao i specijalisti različitim bioloških disciplina posebno kod prevođenja i pisanja latinskih biosistematskih dijagnoza.

Sudjelovao je s predavanjima na mnogim znanstvenim skupovima širom zemlje i Evrope. Velikom intelektualnom sposobnošću i znanjem vodio je interdisciplinarnu raspravu.

Pisao je za mnogobrojne znanstvene časopise i zbornike (*Acta Adriatica*, *Acta Botanica Croatica*, *Bilten društva ekologa BiH*, *Glasnik rep.*

Dr. fra JURE RADIĆ

zav. za zašt. prirode Crne Gore, Kačić, Hortikultura, Radovi akademije BiH, Zbornik R. Visianija, Acta Biokovica); surađivao je u različitim edicijama kao u Pomorskoj enciklopediji i Pomorskom leksikonu (oko 80 pojmova); prevodio npr. Visianijev »Ogled...«, i dr.

Na vrlo zanimljiv i popularan način kroz dulje vrijeme pisao je članke o prirodi biokovskog područja za dnevne listove i mjesečnike (Makarska rivijera) te tako približavao prirodne zakonitosti i ljepote žiteljima toga kraja.

Autor je scenarija dokumentarnih filmova (Malakološki muzej, Endemi Biokova, Biokovski botanički vrt).

Izvršno je poznavao morskou florou i faunu, posebno malakofaunu Jadrana i svjetskih mora. Mnoge ljubitelje mora obogatio je napisanom knjigom »*Blago mora*« — čarobni svijet školjaka, koja je već davno raspačana, a još se često potražuje.

Poseban doprinos dao je istraživanjem bentoske flore i faune podbiokovskog područja, te je 1980. donio prikaz i popis karakterističnih vrsta biocenoza adlitoralne, supralitoralne, mediolitoralne, infralitoralne i cirkalitoralne stepenice. Našao je neke vrste koje do tada nisu bile poznate za taj kraj (npr. školjkaš *Rocellaria dubia*), dok je neke inače rijetke vrste našao nešto češće nego u ostalim djelovima Jadranskog mora (npr. puž *Mitra zonata*). Također je utvrdio da su neke vrste u nestajanju ili su čak sasvim iščezle. Analiza florističkog i faunističkog sastava pokazala je da je nazočan mali broj nitrofilnih vrsta što je indikator niskog stupnja zagađenosti toga dijela mora.

Fra Jurino suživljavanje s Biokovskim područjem posebno je značajno za botaniku kojoj je zasigurno pridonio svojim mnogobrojnim znanstvenim radovima iz sistematike biljaka. Tom je problemu svestrano pristupao proučavajući žive biljke kroz dugi niz godina. Mnoge uzorke (gotovo svih populacija vrsta koje je proučavao) sam je sijao, presadivao i svakodnevno promatrao komparirajući njihova morfološka, fenološka, ekološka i druga obilježja.

Izgleda čudno da se na razmjerno malom Biokovskom području krije tolika raznolikost i velik broj taksona koje je fra Jure opisao u svojim znanstvenim radovima. Citogenetska i anatomska istraživanja već su potvrdila mnogo toga.

U svom djelu »*Bilje Biokova*« (Sistematski popis viših biljaka koje rastu u Biokovskom području) donio je popis vaskularnih biljaka na temelju radova prirodoslovaca koji su istraživali Biokovo, posebno R. Visianija, F. Kušana, R. Domca i dugogodišnjih svojih istraživanja biokovske flore. U navedenom je djelu osim znanstvenih naziva na prijedlog pokojnog F. Kušana donio hrvatska imena porodica i vrsta.

Mnoge je nazive uzeo iz naroda, za neke je preveo latinski ili grčki znanstveni naziv, neke je vrste imenovao prema njihovoj horologiji, a neke prema pojedinim osobinama biljke. Za skupine, redove i porodice sastavio je prema znanstvenom imenu nove kovanice. Tako je sačuvao i obogatio blago našeg jezika i približio onima koji nemaju znanje grčkog i latinskog. Ujedinjavao je klasično znanje i suvremene biosistematske metode, po čemu ostaje siguran putokaz mladim generacijama.

Ostvarenja fra Jurinog djelovanja su višestruka. Od onoga što je spoznao snagom uma, upornošću volje i radom znao je drugima pokazati. Tako je u suradnji s vjernim kolegom fra Franjom Carevom u permanentnoj *Malakološkoj zbirci*, otvorenoj za javnost godine 1963. predstavio raznolikost školjaka (ljuštura) morskih mekušaca. Sakuplja-

nje je započeo još kad mu je bilo 4—5 godina kako piše u svojoj knjizi »*Blago mora*«. Suradnjom i razmjenom s muzejima, znanstvenicima i kolekcionarima (preko 800) iz mnogih zemalja sakupio je nekoliko tisuća vrsta. Ta je zbirka već odavno pronijela slavu mora i toga kraja.

Kao vrstan pedagog, stručnjak i vodič, fra Jure je svake godine u Muzeju upoznavao desetke tisuća posjetilaca sa svijetom školjaka.

Institut »*Planina i more*« god. 1979. započeo je s radom. Iz temelja ga je formirao fra Jure, sam se je, bez ičije pomoći, brinuo za financijska sredstva kod izgradnje. Svrha instituta je upoznavanje, istraživanje i čuvanje prirode biokovskog područja. U sastav instituta iste je godine ušla i Malakološka zbirka. Radi svrhe instituta fra Jure je u njegovu sklopu uz pomoć i suradnju SIZ-a i Centra za kulturu općine Makarska pokrenuo *znanstvene skupove* (svake četvrte godine) i zbornik »*Acta Biokovica*« svake druge godine. Pet volumena koliko ih je dosad tiskano, uredio je fra Jure kao glavni i odgovorni urednik. U Zborniku je surađivao veliki broj naših vrhunskih stručnjaka iz različitih znanstvenih disciplina, a fra Jurini radovi zauzimaju znatno mjesto.

Jedna od posebnih fra Jurinih briga i briga ovog instituta bila je i ostvarenje *Biokovskog botaničkog vrta i hortikulturnog rezervata* u prirodnom ambijentu prigorskog sela Kotišina. Taj vrt je osnovao i osmišljavao želeći ostvariti zamisao da biljne svojte Biokova (i Dinarskog područja u daljnjem planu) okupi na jednom prostoru kako bi bile dostupnije za upoznavanje i znanstveno istraživanje.

Udario je i temelj *znanstvenoj prirodoslovnoj biblioteci* i to knjigom Arrgros, J., *Muscheln am Meer*. Bern 1958. dobivenom na poklon god. 1959. od udruženja »Njemačke mladeži«, prigodom kongresa na kojem je aktivno sudjelovao. Do mnogih je knjiga dolazio poklonima eminentnih stručnjaka, neke mijenjao za svoje radove te posebno vlastitim odricanjem nabavljao.

Sakupio je *filatelističku zbirku* s motivima flore i faune. Njegovom je zaslugom PTT Jugoslavije izdala poštansku marku u sklopu »Evropske zaštite prirode« 1984. s motivom Park prirode »Planina Biokovo« na kojoj je ukomponirana endemična biljna vrsta *Centaurea gloriosa* Radic, a god. 1988. prigodom 25. godišnjice Malakološkog muzeja pod nazivom »Fauna Jadranskog mora« 1988. četiri marke sa po jednom vrstom Jadranskih mekušaca (*Argonauta argo*, *Gibbula magus*, *Pecten jacobaeus* i *Tonna galea*). Osim prvo spomenute *A. argo* ostale su po prvi put zablístale preko poštanskih maraka. Kod izrade za motive su služile školjke iz fra Jurine Malakološke zbirke koje je on sakupio u moru pod Biokovom. Zajedno s odanim kolegom F. Carvom sakupio je i materijal za mineraloško-petrografsku i paleontološku zbirku.

Članstva i društvena priznanja bila su višebrojna. Bio je član Evropskog malakološkog udruženja (Unio Malacologica Europaea), počasni član u Hrvatskom biološkom društvu i u drugima.

Za svoj rad i zalaganje fra Jure je primio više priznanja i odlikovanja od općinskih i republičkih ustanova. To su: Nagrada ZAVNOH-a, Orden zasluga za narod, Nagradu grada Makarske, Priznanje Planinarskog saveza Hrvatske, Srebrenu plaketu liturgijskog pokreta i Zlatnu plaketu Vatrogasnog saveza Makarske.

Planirani i započeti radovi bili su mnogobrojni. Za fra Jurom su ostala mnoga neostvarena djela, kao što su: *Ekološka škola* u Makarskoj, gdje bi priroda ovog ambijenta bila učionica, započet rad na *registru malakofaune* svjetskih mora i Jadrana, rad na sređivanju

Herbara biokovskog područja, formiranje zvjezdarnice. Prerana smrt prekinula je i njegov dugogodišnji rad na reviziji flore Biokova.

Istina, zakon i rad, ali prvotno ljubav bili su svojstveni u fra Jurinu stvaralaštvu. Njegov je život bio *terrenis caelestia, humanis divina junguntur*.

U raznolikim svojim aktivnostima morao je ulagati i velike fizičke napore i za osiguranje financijskih sredstava za sve što je stvarao. Odmor mu je bio u druženju s biokovskim klisurama za koje je često upotrebljavao izraz »Stijene mojega življenja«.

Analogan je izraz upotrijebio u V. svesku Acta Biokovica »Lukovi mojega življenja« nakon višegodišnjeg studioznog rada i druženja s mnogobrojnim taksonima roda *Allium*.

Za to svoje posljednje djelo objavljeno za njegova života, fra Jure kaže da je »prva brazda, ogleđ, poticaj za otkrivanje, udivljenje, čuvanje i uzgajanje svega onoga što krije jedinstveni kutak biokovske prirode«.

Ove fra Jurine riječi obvezuju nas da nastavimo ono što je on započeo, imajući stalno na umu njegove riječi uklesane u liticu pročelja Biokovskog botaničkog vrta — Kotišina:

Oculis mente corde per visibilia ad invisibilia.

Očima, pameću, srcem po onom što se vidi do onoga što se ne vidi.

SESTRA EDITA
(MARIJA EDITA ŠOLIĆ)

BIBLIOGRAFSKI PODACI

(Prirodoslovni radovi)

1. Der Gastropode *Mitra zonata* im Adriatischen Meere. *Thalassia Salentina* 2, 153—159, Porto Cesareo, 1967.
2. Gastropod »*Mitra zonata*« u Jadranskom moru. *Thalassia Jugoslavica* 5, 277—282, Zagreb 1969.
3. Blago mora. Čarobni svijet školjaka. 118 str. Makarska 1970.
4. Prilog poznavanju flore Biokova. *Acta Bot. Croat.* 33, 219—229, Zagreb 1976.
5. Bilje Biokova. 237 str. Makarska 1976.
6. Novi prilog poznavanju flore Biokova. *Acta Bot. Croat.* 36, 173—175, Zagreb 1977.
7. Ogled dalmatinskog bilja. Reprint i prijevod Visianijeva djela *Stirpium dalmaticarum specimen s komentarom i osvrtom »Preteča dalmatinske fitologije«*. Split 1978.
8. Dalmatinski bor, *Pinus dalmatica* Visiani, na Biokovu. *Hortikultura XLV*, 3, 101—106, 1978.
9. Doprinos fitogeografiji Biokovskog područja. *Acta Bot. Croat.* 38, 95—103, Zagreb 1979.
10. Mikroklimatski uvjeti rasprostranjenosti nekih biljaka na Biokovu. I. znanstveni skup o prirodi Biokovskog područja, 17—18, Makarska 1979.
11. Biokovske endemične centaureje. *Acta Biokovica* 1, 71—145, Makarska 1981.
12. Ekološki odnosi biljnog pokrova Crnogorskog primorja i Biokovskog područja. *Glasnik rep. zav. za zašt. prirode* 15, 197—217, Titograd 1982.
13. Contribution à la connaissance de la distribution des Mollusque (Mollusca) dans les biocoenoses benthiques du littoral de Makarska. *Acta Adriatica* 23, 1/2, 175—195, Split 1982.
14. Doprinos poznavanju rujevine, *Cotinus coggygria* Scop., Zbornik radova povodom jubileja P. Fukareka, 215—220, Sarajevo 1983.
15. Biokovski endem *Centaurea cuspidata* Visiani. Zbornik R. Visianija Šibenčanina, 411—423, Šibenik 1983.
16. Doprinos R. Visianija poznavaju flore Biokova. Zbornik R. Visianija Šibenčanina, 137—142, Šibenik 1983.
17. Hrastovi Biokovskog područja. *Acta Biokovica* 2, 1—104, Makarska 1983.
18. Studije kromosoma biokovskih endemičnih centaureja. *Acta Biokovica* 2, 207—216, Makarska 1983. (sa D. Papeš).
19. Doprinos poznavanju dendrohaemofita Biokovskog područja. III. kongres ekologe Jugoslavije, Knjiga II, 423—430, Sarajevo 1984.
20. Pharmakobotanische Untersuchungen von *Centaurea gloriosa* var. *multiflora* Radić. *Acta Helvetiae* Nr. 9—10, 3—11, 1984. (sa D. Kuštrak).
21. Biokovski živi fosili vapnojed i prodornik. *Acta Biokovica* 3, 3—140, Makarska 1985.
22. Mjesto biokovske tršlje u evoluciji i migracijama roda *Pistacia*. VII. kongres biologa Jugoslavije. Budva 1986.
23. Vjetrovce Biokovskog područja. *Acta Biokovica* 4, 73—96, Makarska 1987.
24. Biljni svijet Biokova. Savjetovanje »Šume Hrvatske u današnjim ekološkim i gospodarskim uvjetima«, 291—306, Drvenik 1988.
25. Slani luk i ostali samonikli lukovi Podbiokovlja. *Acta Biokovica*, 5, 5—84, Makarska 1989.
26. Contribution to the knowledge of reproductive peculiarity of genus *Allium* L. in the Podbiokovlje. Zbornik prigodom jubileja E. Mayera, SAZU, Ljubljana 1990. (u tisku).
27. Prilog sagledavanju problematike kod nomenklature biljnih vrsta u biblijskim tekstovima. Zbornik prigodom jubileja F. Careva, Makarska (u tisku).
28. Lice mora (djelomično u tisku, a djelomično nedovršeno zbog smrti.)
29. Cvijeće među kamenjem (pripremljeno za tisak)
30. Divovi i patuljci na kamenu (pripremljeno za tisak).